

Osallisuuden kokemus ja vanhempien henkinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia

PÄÄLÖYDÖKSET

- Osallisuuden kokemus oli kaikilla kouluasteilla selkeästi matalampi niillä, jotka olivat kokeneet henkistä väkivaltaa kuluvan vuoden aikana.
- Osallisuuden kokemus oli sitä matalampi, mitä useammin väkivaltaa oli kokenut. Yhteys oli voimakkain perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla.
- Lukiolaisilla ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla osallisuuden kokemus oli pääosin samankaltaisesti yhteydessä väkivallan kokemuksiin. Lukiolaisilla erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa olivat hieman suurempia ja väkivallan toistuvuus oleellisempaa.

Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia, ja sen on todettu olevan yhteydessä esimerkiksi terveyteen, toiminta- ja työkykyyn, mielenterveyshäiriöihin ja elämänlaatuun (THL 2020). Osallisuuden kokemus edellyttää toteutuakseen hyväksyntää ja rakkautta – lapsen näkökulmasta erityisesti omilta vanhemmilta tai muilta huolta pitäviltä aikuisilta (ks. esim. Isola ym. 2019, 115).

Osallisuuden kokemuksen yhteyksiä turvallisuuteen ja väkivaltaan on tutkittu vain vähän (Isola ym. 2019, 119: Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma 2020–2025). Esimerkiksi koulukiusaamiseen osallistuminen ja kiusatuksi joutuminen ovat yhteydessä osallisuuden kokemukseen (Virrankari ym. 2020). Tässä julkaisussa analysoimme vanhempien henkisen väkivallan yhteyksiä osallisuuden kokemukseen perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla, lukiolaisilla ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla. Aineistona on vuoden 2019 Kouluterveyskysely. Osallisuuden kokemusta mitattiin 10 väittämän osallisuusindikaattorilla, jonka kuvaus ja pisteytys on esitelty tarkemmin sivulla 3. Väittämät kartoittavat kuulumisen kokemusta, vuorovaikutussuhteissa rakentuvaa merkityksellisyyden kokemusta ja uskoa omiin mahdollisuuksiin (THL 2020).

Henkinen väkivalta on esimerkiksi toisen alistamista, eristämistä ja kontrollointia (Bildjuschkin ym. 2020). Vanhempien tai muiden huoltajien tekemä väkivalta on myös lähisuhdeväkivaltaa, sillä väkivalta kohdistuu omaan lapseen (THL 2021a). Väkivallan kokemus on sitä haitallisempaa, mitä läheisemmissä ihmissuhteissa sitä tapahtuu (ks. Hakulinen ym. 2019, 200). Henkisellä väkivallalla viitataan tässä julkaisussa vanhempien lapseen tai nuoreen kohdistamaan väkivaltaan. Vanhemmilla tarkoitettiin vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä (THL 2019a) ”esimerkiksi äitiä tai äitipuolta, isää tai isäpuolta, adoptiovanhempia, sijaisperheen vanhempia tai lastensuojelulaitoksen ohjaajia”.

Henkisen väkivallan kohteeksi joutumisella on useita haitallisia seurauksia. Pitkäaikaisia seurauksia ovat esimerkiksi mielialahäiriöt, ahdistuneisuus, itsemurhayritykset, huumeiden käyttö sekä seksuaalinen riskikäyttäytyminen (Norman ym. 2012). Henkisen väkivallan kohteeksi joutumisen on myös todettu olevan yhteydessä kaksisuuntaiseen mielialahäiriöön, psykoosiin ja syömishäiriöihin (Carr ym. 2018).

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn mukaan tytöt olivat kuluneen vuoden aikana kokeneet poikia enemmän henkistä väkivaltaa perheessään. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä 36,5 prosenttia ja pojista 18,7 prosenttia oli kokenut henkistä väkivaltaa. Lukiolais-tytöistä henkistä väkivaltaa oli kokenut 34,4 prosenttia ja pojista 19,3 prosenttia. Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista tytöistä 32,6 prosenttia oli kokenut henkistä väkivaltaa, kun pojilla vastaava lukema oli 14,3 prosenttia. (THL 2019b.) Kuten monissa muissakin väkivallan muodoissa, myös vanhempien henkisen väkivallan kohteeksi kertoivat joutuneensa muita useammin toimintarajoitteiset, maahanmuuttajataustaiset, kodin ulkopuolelle sijoitetut sekä seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret (Ikonen 2019, 76).

Henkinen väkivalta ja osallisuuden kokemus

Kuluneen vuoden aikana tapahtunutta henkistä väkivaltaa kysyttiin seitsemällä väittämällä (ks. sivu 4). Vastausvaihtoehtoina olivat 1) ei, 2) 1–2 kertaa, 3) 3 kertaa tai useammin ja 4) on tehnyt, mutta en muista montako kertaa. Osallisuuden kokemusta tarkastellaan aluksi suhteessa henkisen väkivallan summamuuttujaan (kokenut henkistä väkivaltaa / ei kokenut henkistä väkivaltaa) ja sen jälkeen suhteessa jokaiseen väittämään. Osallisuusindikaattorin väittämäkohtaiset keskiarvot löytyvät liitteestä 1. Henkistä väkivaltaa kuvaavat väittämät eroavat vakavuudeltaan, minkä lisäksi on tärkeää myös tarkastella väkivallan toistumisen

Lotta Virrankari
THL

Lars Leemann
THL

Hanne Kivimäki
THL

Tutkimuksen toteuttajat, aineisto ja menetelmä

Tutkimus on toteutettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Sokra-koordinaatiohankkeen ja Kouluterveyskyselyn yhteistyössä. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeen – Sokraa rahoittaa Euroopan sosiaalirahasto.

Tutkimuksen aineistona ovat THL:n vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn vastaukset perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilailta (N = 89 570, kattavuus 75 prosenttia), lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilta (N = 44 636, arvio kattavuudesta 69 prosenttia) sekä ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilta (N = 25 047, kattavuutta ei voida arvioida).

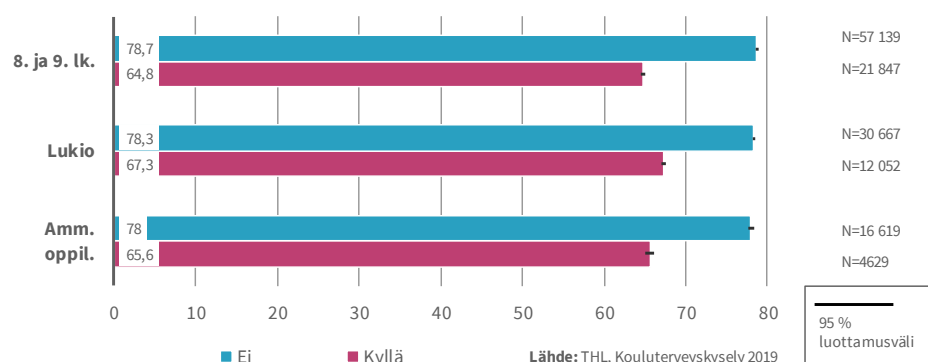
Kouluterveyskysely toteutetaan joka toinen vuosi maaliskuussa opettajan valvomana luokkakyselynä. Kyselyyn vastataan nimettömänä. Vuoden 2019 kyselyssä oli mukana useita väkivaltakokemuksia kartoittavia kysymyksiä.

Osallisuusindikaattori oli mukana vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä ensimmäistä kertaa (pl. 4. ja 5. luokan kysely). Asteikolla 0–100 pistettä perusopetuksen 8. ja 9. luokan poikien keskiarvo oli 78,1 (md 77,5) ja tyttöjen 71,9 (md 72,5). Lukion pojilla keskiarvo oli 78,4 (md 77,5) ja tytöillä 72,9 (md 75). Ammatillisen oppilaitoksen poikien keskiarvo oli 78 (md 75) ja tyttöjen 71,5 (md 72,5). Poikien keskiarvot olivat 5,5–6,5 pistettä tyttöjä korkeammat. Poikien mediaani oli kaikilla kouluasteilla 2,5 pistettä tyttöjä korkeampi. Sukupuolierot eivät näkyneet pelkästään osallisuusindikaattorissa, vaan laajemmin hyvinvoinnissa (ks. Ikonen & Helakorpi 2019).

Aineisto analysoitiin IBM SPSS Statistics 27 -ohjelmistolla. Osallisuusindikaattorin keskiarvojen eroja vastausvaihtoehtojen mukaan selvitettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA, Tamhane). Tulokset varmistettiin ei-parametrisilla testeillä (Mann-Whitney U / Kruskal-Wallis), jotka mittaavat eroja mediaaneissa. Alaviitteissä on esitetty ainoastaan ne tulokset, jotka poikkeavat varianssianalyysin tuloksista.

merkitystä (ks. Laajasalo ym. 2019, 190). Vaikka vastausvaihtoehdot kuvaavat väkivallan toistumista asteittain, tulosten tulkinnassa on huomioitava, että vastausvaihtoehtojen 3 ja 4 välinen ero on muita tulkinnanvaraisempi.

Osallisuuden kokemus on yhteydessä henkiseen väkivaltaan (kuvio 1). Osallisuusindikaattorin keskiarvo oli henkistä väkivaltaa kokeneilla 8. ja 9. luokkalaisilla liki 14 pistettä matalampi verrattuna heihin, jotka eivät olleet sitä kokeneet. Lukiolaisilla ero oli 10 pistettä ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla noin 12 pistettä. Poikien ja tyttöjen välillä ei ollut juuri eroja (tiedot eivät ole kuviossa). Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla tyttöjen keskiarvojen ero (76,8–63,3 pistettä) oli 1,4 pistettä poikien keskiarvoja (80,3–68,2 pistettä) suurempi. Lukiolaistytöillä keskiarvojen ero (76,5–66,1 pistettä) oli ainoastaan 0,4 pistettä poikien keskiarvoja (80,4–70,4 pistettä) suurempi. Ammatillisen oppilaitoksen poikien keskiarvojen ero (79,7–67,9 pistettä) oli yhden pisteen tyttöjen keskiarvoja suurempi (75–64,3 pistettä).

Kuvio 1. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko kokenut henkistä väkivaltaa. Erot tilastollisesti merkitseviä (p < 0,05).

Puhumasta kieltäytyminen pitkäksi aikaa

Ensimmäinen väittämä koski vanhempien puhumasta kieltäytymistä pitkäksi aikaa (kuvio 2). Väittämässä osallisuuden kokemus oli vahvin niillä, jotka eivät olleet kokeneet puhumasta kieltäytymistä. Osallisuuden kokemus oli sitä matalampi, mitä useammin väkivaltaa oli kokenut. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi 25 pisteellä vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä. Lukiolaisilla ero ääripäiden välillä oli liki 18 pistettä ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla noin 15 pistettä. Erot olivat tilastollisesti merkitseviä kahta viimeisintä vastausvaihtoehtoa lukuun ottamatta. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla myöskään ”1–2 kertaa” ja ”3 kertaa tai useammin” -väittämät eivät eronneet toisistaan.

Osallisuuden kokemusta mitattiin osallisuusindikaattorilla

Osallisuusindikaattori muodostuu 10 väittämästä:

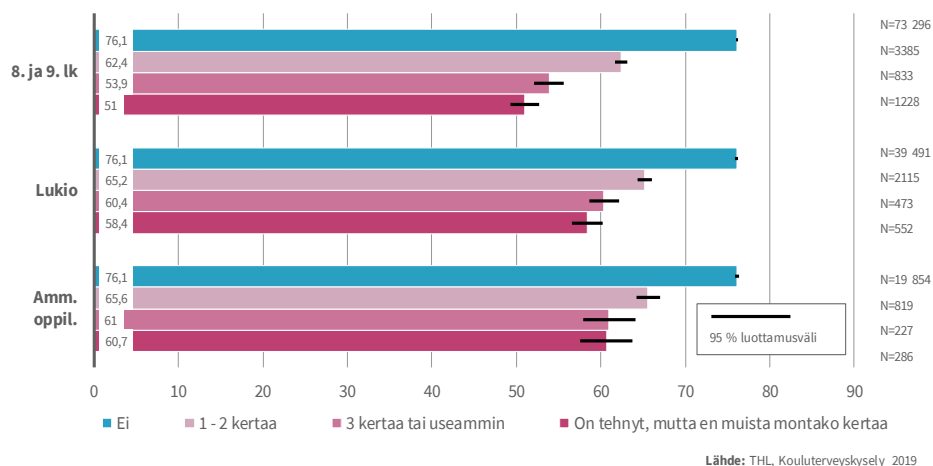
1. Tunnen, että päivittäiset tekemi-
seni ovat merkityksellisiä
2. Saan myönteistä palautetta te-
kemisistäni
3. Kuulun itselleni tärkeään ryh-
mään tai yhteisöön
4. Olen tarpeellinen muille ihmisille
5. Pystyn vaikuttamaan oman elä-
mäni kulkuun
6. Tunnen, että elämälläni on tar-
koitus
7. Pystyn tavoittelemaan minulle
tärkeitä asioita
8. Saan itse apua silloin, kun sitä
todella tarvitsen
9. Koen, että minuun luotetaan
10. Pystyn vaikuttamaan joihinkin
elinympäristöni asioihin.

Vastausvaihtoehtoina olivat 1) täysin samaa mieltä, 2) samaa mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) eri mieltä ja 5) täysin eri mieltä.

Vastaukset on pisteytetty (vaihtoehto 1 = 5 p...vaihtoehto 5 = 1 p), pisteet laskettu yhteen (raakasummapistemäärä 10–50 p) ja summapistemäärä on muunnettu pistemääräksi 0–100 pistettä.

Lisätietoja:

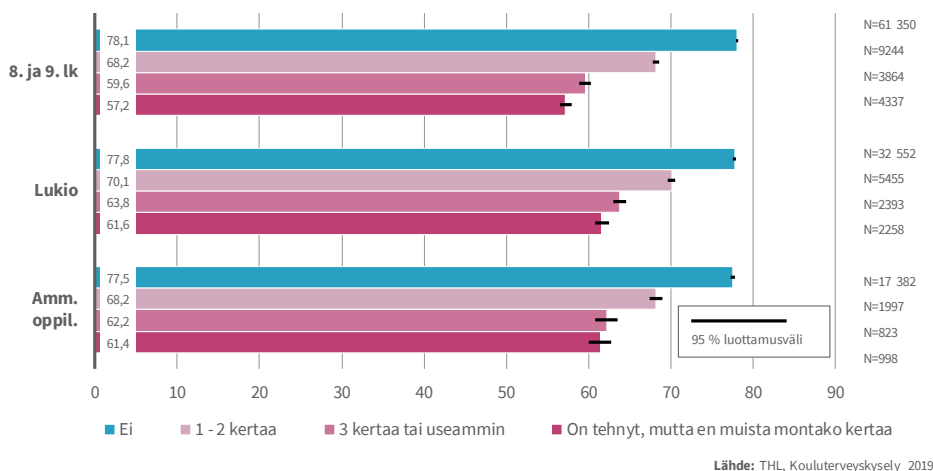
thl.fi/osallisuusindikaattori

Kuvio 2. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi kieltäytynyt puhumasta pitkäksi aikaa. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (8. ja 9. lk, lukio, amm. oppil.) ja ”1–2 kertaa” – ”3 kertaa tai useammin” (amm. oppil.).¹

Sanallinen loukkaaminen, esimerkiksi haukkuminen

Sanallinen loukkaaminen on yhteydessä osallisuuden kokemukseen (kuvio 2). Osallisuusindikaattorin keskiarvojen erot vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä olivat suurimmat 8. ja 9. luokkalaisilla, noin 21 pistettä. Lukiolaisilla ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla se oli noin 16 pistettä. Osallisuuden kokemus oli 8. ja 9. luokkalaisilla ja lukiolaisilla sitä matalampi, mitä useammin heidän vanhempansa olivat loukanneet heitä sanallisesti. Heillä osallisuusindikaattorin keskiarvot erosivat myös melko tasaisesti kolmen ensimmäisen vastausvaihtoehdon välillä. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla osallisuusindikaattorin keskiarvot erosivat sanallisen loukkaamisen toistuvuuden mukaan kolmen ensimmäisen vastausvaihtoehdon välillä. Väkivallan toistuminen oli kuitenkin olennaista.

Kuvio 3. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi loukannut sanallisesti. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (amm. oppil.).

¹ Kruskal-Wallis, ”On tehnyt, mutta...” – ”1–2 kertaa” (amm. oppil.), $p > 0,05$.

Henkisen väkivallan kohteeksi joutuminen

Henkisen väkivallan kohteeksi joutumista tarkasteltiin kysymyksellä ”Onko vanhempasi tehnyt sinulle seuraavia asioita viimeksi kulu-
neen 12 kuukauden aikana?”.

- Kieltäytynyt puhumasta sinulle pitkän aikaa
- Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut sinua
- Nöyryyttänyt tai nolannut sinua
- Uhannut hylätä tai jättää sinut yksin
- Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskanut ovia)
- Lukinnut sinut johonkin paikkaan
- Uhannut sinua väkivallalla

Vastausvaihtoehtoina olivat 1) ei, 2) 1–2 kertaa, 3) 3 kertaa tai useammin ja 4) on tehnyt, mutta en muista montako kertaa.

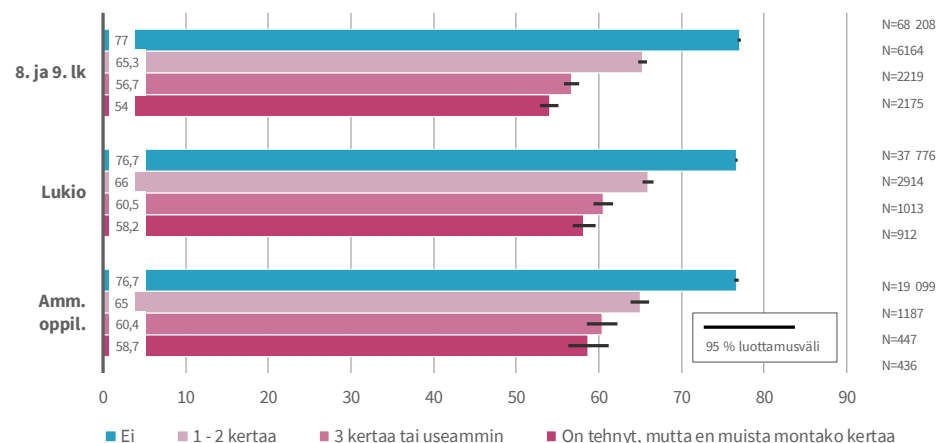
Muuttujasta on tehty summamuuttuja (1 = kokenut henkistä väkivaltaa, 2 = ei kokenut henkistä väkivaltaa). Vastaaaja on saanut arvon 1, mikäli hän on vastannut vastausvaihtoehdon 2, 3 tai 4 vähintään yhteen kohtaan yllä olevista väittämistä.

Sukupuoli

Sukupuolta tarkasteltiin kysymyksellä: ”Mikä on virallinen sukupuolesi?”. Vastausvaihtoehdot olivat 1) poika ja 2) tyttö. Pieni osa ei vastannut tähän kysymykseen. He eivät ole mukana poikien ja tyttöjen välisessä vertailussa.

Nöyryyttäminen ja nolaaminen

Nöyryyttäminen ja nolaaminen ovat yhteydessä osallisuuden kokemukseen (kuvio 4). Osallisuusindikaattorin keskiarvot erosivat vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä eniten 8. ja 9. luokkalaisilla: 23 pistettä. Heidän osallisuuden kokemuksensa oli sitä alhaisempi, mitä useammin heidän vanhempansa olivat nöyryyttäneet tai nolanneet heitä. Lukiolaisilla ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoilla ero vastausvaihtoehtojen välillä oli noin 18 pistettä. Heillä osallisuuden kokemus erosi tilastollisesti merkitsevästi ”3 kertaa tai useammin”-vastausvaihtoehtoon asti.

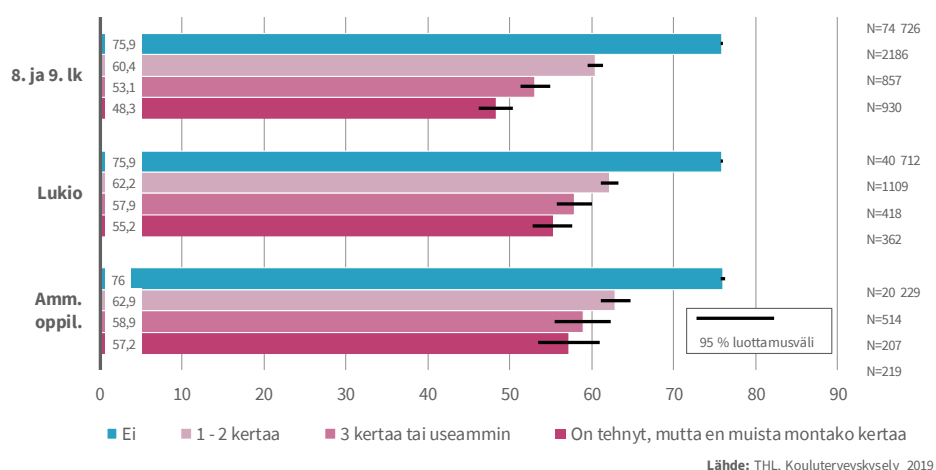
Lähde: THL, Kouluterveyskysely 2019

Kuvio 4. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi nöyryyttänyt tai nolannut. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (lukio, amm. oppil.).²

Hylkäämisellä tai yksin jättämisellä uhkaaminen

Osallisuuden kokemus oli matalin niillä, joiden vanhemmat olivat uhanneet hylätä tai jättää heidät yksin (kuvio 5). Ero vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä osallisuusindikaattorin keskiarvossa oli suurin 8. ja 9. luokkalaisilla: lähes 28 pistettä. Heidän osallisuuden kokemuksensa oli sitä matalampi, mitä useammin oppilasta oli uhattu hylkäämisellä tai yksin jättämisellä. Lukiolaisilla osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi vastausvaihtoehtojen välillä noin 21 pistettä ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla noin 19 pistettä. Lukiolaisilla erot olivat tilastollisesti merkitseviä lukuun ottamatta kahta viimeistä vastausvaihtoehtoa. Ammatillisessa oppilaitoksessa ainoastaan ”ei”-vastausvaihtoehdon vastanneiden opiskelijoiden osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi tilastollisesti merkitsevästi muista vastausvaihtoehtoista.

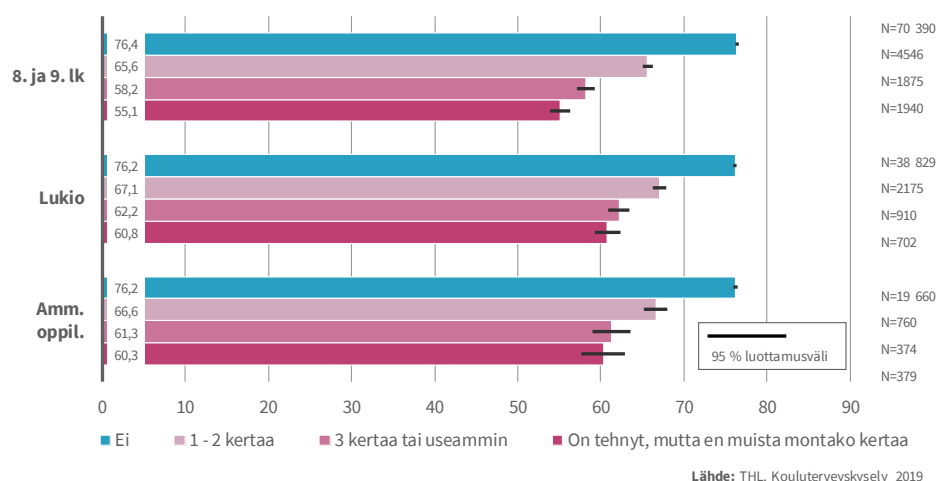
² Kruskal-Wallis, ”On tehnyt, mutta...” – ”3 kertaa tai useammin” (8. ja 9.lk), $p > 0,05$

Kuvio 5. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi uhannut hylätä tai jättää yksin. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (lukio, amm. oppil.) ja ”1–2 kertaa” – ”3 kertaa tai useammin” (amm. oppil.).³

Esineiden heittäminen, lyöminen tai potkiminen

Osallisuuden kokemus oli matalampi niillä oppilailla ja opiskelijoilla, joiden vanhemmat olivat heittäneet, lyöneet tai potkineet esineitä (kuviot 5 ja 6). Osallisuusindikaattorin keskiarvot erosivat vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä eniten 8. ja 9. luokkalaissa: 21 pistettä. Lukiolaisilla ero vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä oli noin 15 pistettä ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla vajaa 16 pistettä. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaissa kaikki vastausvaihtoehdot erosivat tilastollisesti merkitsevästi. Lukiolaisilla ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla kahden viimeisen vastausvaihtoehdon väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

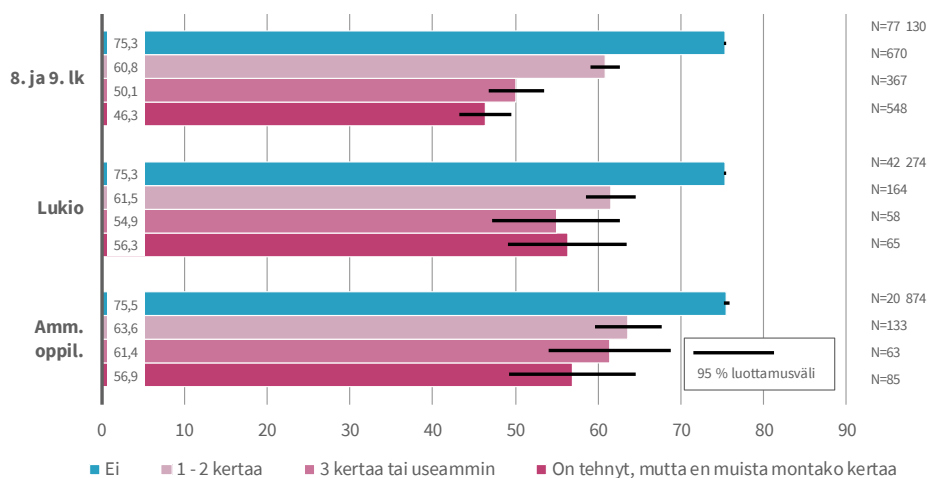
Kuvio 6. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (lukio, amm. oppil.).⁴

³ Kruskal-Wallis, ”On tehnyt, mutta...” – ”3 kertaa tai useammin” (8. ja 9. lk), ”On tehnyt, mutta...” – ”1–2 kertaa” (amm. oppil.), $p > 0,05$.

⁴ Kruskal-Wallis, ”On tehnyt, mutta...” – ”3 kertaa tai useammin” (8. ja 9. lk), $p > 0,05$.

Lukitseminen johonkin paikkaan

Osallisuuden kokemus erosi myös selkeästi sen mukaan, oliko vanhempi lukinnut vastaajan johonkin paikkaan ja kuinka usein (kuvio 7). Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla osallisuusindikaattorin keskiarvo erosi vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä 29 pisteellä. Lukiolaisilla vastaava ero oli noin 20 pistettä ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla vajaa 18 pistettä. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisilla osallisuusindikaattorin keskiarvo oli sitä matalampi, mitä useammin väkivaltaa tapahtui. Ero viimeisen kahden vastausvaihtoehtojen välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. Lukiolaisilla ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla merkittävinä oli, ettei tällaista kokemusta ollut. Vaikka muiden vastausvaihtoehtojen keskiarvot erosivat osin selkeästi, ne eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Toisen asteen opiskelijoilla lukitukseksi joutuminen oli kuitenkin suhteellisen harvinaista.

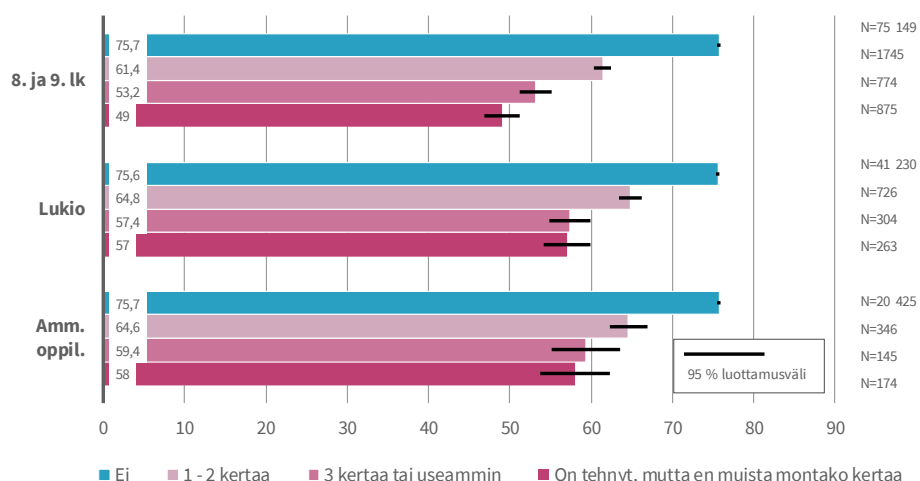

Lähde: THL, Kouluterveyskysely 2019

Kuvio 7. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi lukinnut vastaajan johonkin paikkaan. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (8. ja 9. lk, lukio, amm. oppil.), ”1–2 kertaa” – ”3 kertaa tai useammin” (lukio, amm. oppil.) ja ”1–2 kertaa” – ”On tehnyt, mutta...” (lukio, amm. oppil.).

Väkivallalla uhkaaminen

Vanhempien väkivallalla uhkaaminen oli myös yhteydessä osallisuuden kokemukseen (kuvio 8). Tässäkin väittämässä osallisuusindikaattorin keskiarvon erot olivat suurimmat 8. ja 9. luokkalaisilla: 27 pistettä. Heillä erot kaikkien vastausvaihtoehtojen välillä olivat tilastollisesti merkitseviä. Lukiolaisilla ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevilla erot vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä olivat noin 18–19 pistettä. Vastausvaihtoehtojen väliset erot olivat lukiolaisilla tilastollisesti merkitseviä lukuun ottamatta kahta viimeisintä vastausvaihtoehtoa. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla ainoastaan ”ei”-vastausvaihto erosi tilastollisesti merkitsevästi muista vastausvaihtoehtoista. Heillä oleellista osallisuuden kokemuksen kannalta oli, ettei vastaaja ollut kokenut väkivallalla uhkailua.

Kuvio 8. Osallisuuden kokemus (osallisuusindikaattorin pistemäärä 0–100) sen mukaan, onko vanhempi uhannut väkivallalla. Erot tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) muiden vastausvaihtoehtojen välillä paitsi ”3 kertaa tai useammin” – ”On tehnyt, mutta...” (lukio, amm. oppil.) ja ”1–2 kertaa” – ”3 kertaa tai useammin” (amm. oppil.).⁵

Poikien ja tyttöjen väliset erot

Väittämien osallisuusindikaattorin keskiarvot pojilla ja tytöillä löytyvät liitteestä 1. Pieni joukko ei vastannut tähän kohtaan, joten he eivät ole mukana näissä luvuissa. Perusopetuksen 8. ja 9. luokan pojilla oli yhtä väittämää lukuun ottamatta tyttöjä 3–6 pistettä suuremmat erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä. Pojilla erot kolmen ensimmäisen vastausvaihtoehdon välillä olivat pääosin tasaisempia kuin tytöillä, eli erot olivat portaittaisia ja tilastollisesti merkitseviä. Tytöillä olennaisempaa osallisuuden kokemuksen kannalta oli se, että ei ollut kokenut lainkaan väittämän kuvaavaa väkivaltaa. Lukiolaispojillakin oli neljässä väittämässä tyttöjä 2–3 pistettä suuremmat erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa, mutta muissa väittämässä sukupuolieroja ei ollut. Ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoilla näkyi hajontaa sukupuolen välisissä eroissa. Neljässä väittämässä poikien erot olivat keskimäärin 3–5 pistettä tyttöjä suuremmat. Kahdessa väittämässä sukupuolieroja ei ollut ja yhdessä tyttöjen ero oli poikia liki 3 pistettä suurempi. Toisen asteen opiskelijoista sekä pojilla että tytöillä olennaisinta osallisuuden kokemuksesta oli, ettei ollut kokenut lainkaan väkivaltaa.

Johtopäätökset ja pohdinta

Osallisuuden kokemuksen ja vanhempien henkisen väkivallan välillä on vahva yhteys. Osallisuusindikaattorin keskiarvot olivat selkeästi matalampia niillä oppilailla ja opiskelijoilla, jotka olivat kokeneet vanhempien henkistä väkivaltaa. Osallisuuden kokemus oli sitä matalampi, mitä useammin väkivaltaa oli kokenut. Kaikissa väittämässä osallisuusindikaattorin keskiarvojen erot vastausvaihtoehtojen välillä olivat suurimmat 8. ja 9. luokkalaisilla. Lukiolaisilla erot osallisuusindikaattorin keskiarvoissa vastausvaihtoehtojen ääripäiden välillä olivat hieman ammatillisten oppilaitosten opiskelijoita suuremmat ja väkivallan toistuvuus hieman vahvemmin yhteydessä osallisuuden kokemukseen.

Todetut yhteydet kertovat siitä, että sen lisäksi, että väkivalta itsessään heikentää hyvinvointia, sen tapahtuminen läheisissä ihmissuhteissa syventää väkivallan vaikutuksia (ks. Hakulinen, 2019, 200). Havaintoa tukevat aiemmin saadut tulokset osallisuuden kokemuksen ja koulukiusaamisen välisistä yhteyksistä (Virrankari ym. 2020). Vaikka nämäkin yhteydet olivat voimakkaat etenkin 8. ja 9. luokkalaisilla, olivat henkisen väkivallan ja

⁵ Kruskal-Wallis, ”On tehnyt, mutta...” – ”3 kertaa tai useammin” (8. ja 9. lk) ja ”On tehnyt, mutta...” – ”1–2 kertaa” (amm. oppil.), $p > 0,05$.

osallisuuden kokemuksen yhteydet vieläkin vahvemmat. Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisten muita ryhmiä vahvempia yhteyksiä selittänevät nuori ikä ja asuminen vanhempien kanssa. Tässä iässä taloudellinen ja henkinen riippuvuus vanhemmista on suurempaa. Fyysisen väkivallan ja osallisuuden kokemuksen yhteyksiä käsittelevässä Tutkimuksesta tiiviisti -julkaisussa (Virrankari ym. 2021) pohdimme samanaikaisesti henkisen sekä fyysisen väkivallan yhteyksiä osallisuuden kokemukseen.

Tulokset laajentavat käsitystä väkivallan haitallisuudesta lapsen ja nuoren elämään ja kehitykseen, sillä osallisuuden kokemus on tärkeä osa hyvinvointia ja sitä voidaan pitää syrjäytymisen vastakohtana. Osaton ihminen kokee muita todennäköisemmin merkityksettömyyden kokemuksia sekä näkee tulevaisuutensa kielteisempänä. Silloin on vaikeampi tehdä elämässään hyvinvointia tukevia valintoja, päästä vaikuttamaan yhteisiin asioihin tai luoda sellaisia sosiaalisia suhteita, joissa voi kokea itsensä arvostetuksi. (THL 2020; myös Isola ym. 2017.)

Kouluterveyskyselyssä kysyttiin osallisuuden kokemusta nykyhetkellä, kun taas väkivalta-kokemuksia kysyttiin edeltävien 12 kuukauden ajalta. Kysymysten rakenne viittaa siihen, että väkivallan kohteeksi joutuminen altistaisi osattomuudelle, vaikkakaan syy-seuraus-suhteen suuntaa ei selvitetty. Osallisuuden edistäminen sekä ennaltaehkäisee väkivaltaa että auttaa puuttumaan siihen ajoissa oikeilla keinoilla. Ennaltaehkäisevä merkitys paikantuu vanhempien varhaiseen tukeen ja heidän hyvinvointiinsa, sillä tutkimukset osoittavat esimerkiksi vanhempien köyhyyden olevan riskitekijä väkivaltaiselle käytökselle (Black ym. 2001). Lasten ja nuorten tulee saada vaikuttaa palveluihinsa, saada tietoa niistä ymmärrettävästi sekä päästä vertaistuen äärelle (Isola ym. 2019, 117).

Tulokset osoittavat tarpeen kiinnittää erityistä huomiota väkivaltaa kokeneiden osallisuuden edistämiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sokra-koordinaatiohanke on kehittänyt heikoimmassa asemassa oleville työikäisille soveltuvia osallisuutta edistäviä toimintamalleja, jotka ovat sovellettavissa myös haavoittuvassa asemassa eläville lapsille ja nuorille. Kokemusosaaminen esimerkiksi mahdollistaa pääsyn palvelujen kehittämiseen yhdessä ammattilaisten kanssa, mutta auttaa myös oman historian jäsentämisessä. Erilaisessa luovassa toiminnassa ihminen pystyy tarkastelemaan tilannettaan uudessa valossa, etäämpää. Väkivaltaa kokeneiden kohdalla olennaista on myös se, että ammattilaisilla on palveluissa riittävästi aikaa luottamuksellisen suhteen syntymiseksi. (THL 2021b.)

Lähteet

Bildjuschkin K, Ewalds H, Hietamäki J, Kettunen H, Koivula T, Mäkelä J, Nipuli S, October M, Peltonen J, Siukola R. 2020. Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Black D.A, Smith Slep A.M, Heyman R.E. 2001. Risk factors for child psychological abuse. *Aggression and Violent Behaviour*, 6(2–3), 189–201.

Carr A, Duff H, Craddock F. 2018. A Systematic Review of Reviews of the Outcome of Noninstitutional Child Maltreatment. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(4), 828–843.

Hakulinen T, Säävälä M, Korpilahti U, Muukkonen T, Koulu S, Nikupeteri A, Riihonen R. 2019. Fyysinen väkivalta. Laajasalo T, Paavilainen E, Järvilehto V, Keiski P. 2019. Henkinen väkivalta ja laiminlyönti. Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 196–211. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Ikonen R. 2019. Lasten ja nuorten kokema väkivalta: tuloksia Kouluterveyskyselystä ja Lasten terveys, hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksesta. Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 73–78. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Ikonen R, Helakorpi S. 2019. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Isola A-M, Tulensalo H, Laitinen K. 2019. Osallisuus edistää turvallisuutta ja ehkäisee väkivaltaa. Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 112–121. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Isola A-M, Kaartinen H, Leemann L, Lääperi R, Schneider T, Valtari S, Keto-Tokoi A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpapereita 33/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Laajasalo T, Paavilainen E, Järvillehto V, Keiski P. 2019. Henkinen väkivalta ja laiminlyönti. Kettunen H, Nuotio E, Jokela S, Nummi V.M, Lillsunde P (toim.) 2019. Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Julkaisuja 2019:27, 188–195. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Norman R.E, Byambaa M, De R, Butchart A, Scott J, Vos T. 2012. The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-analysis. PLoS med, 9(11), e1001349.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2019a. Kouluterveyskysely.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2019b. Kouluterveyskysely 2017 ja 2019, tiivistäminen.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2020. Osallisuusindikaattori mittaa osallisuuden kokemusta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021a. Lähisuhdeväkivalta.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 2021b. Osallisuuden edistämisen mallit.

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2020. Osallisuuden kokemus ja koulukiusaaminen: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 35/2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H. 2021. Osallisuuden kokemus ja vanhempien fyysinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 39/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Tämän julkaisun viite:

Virrankari L, Leemann L, Kivimäki H (2021) Osallisuuden kokemus ja vanhempien henkinen väkivalta: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 38/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-693-0 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-693-0>

Liite 1. Osallisuusindikaattorin keskiarvot (0–100 pistettä), 95 % luottamusvälit sekä vastaajamäärät kouluasteen ja virallisen sukupuolen mukaan.

Vastausvaihtoehto	Ei	1 – 2 kertaa	3 kertaa tai useammin	On tehnyt, mutta en muista montako kertaa
Kieltäytynyt puhumasta sinulle pitkän aikaa				
8. ja 9. luokka	76,1 (75,9–76,2), N=73 296	62,4 (61,6–63,1), N=3385	53,9 (52,1–55,6), N=833	51 (49,4–52,7), N=1228
Pojat	78,9 (78,7–79,1), N=35 896	68,1 (66,7–69,6), N=906	53,5 (49,5–57,5), N=256	50,5 (47,1–53,8), N=454
Tytöt	73,4 (73,2–73,6), N=37 273	60,2 (59,4–61), N=2477	54,4 (52,6–56,2), N=572	51,3 (49,5–53), N=768
Lukio	76,1 (75,9–76,3), N=39 491	65,2 (64,4–66), N=2115	60,4 (58,6–62,2), N=473	58,4 (56,6–60,2), N=552
Pojat	78,9 (78,6–79,1), N=16 584	69,1 (67,3–70,8), N=460	65,6 (60,8–70,4), N=82	59,5 (55,1–64), N=115
Tytöt	74,1 (73,9–74,3), N=22 871	64,2 (63,3–65), N=1651	59,3 (57,3–61,3), N=391	58,3 (56,4–60,2), N=434
Ammatillinen oppilaitos	76,1 (75,8–76,3), N=19 854	65,6 (64,2–67), N=819	61 (58–64,1), N=227	60,7 (57,6–63,8), N=286
Pojat	78,5 (78,1–78,8), N=11 927	70 (67,3–72,7), N=262	63,6 (57,6–69,6), N=75	61,8 (55,8–67,8), N=104
Tytöt	72,5 (72,1–72,9), N=7904	63,6 (61,9–65,3), N=554	59,7 (56,1–63,3), N=150	60,1 (56,7–63,5), N=182
Loukannut sanallisesti, esimerkiksi haukkunut sinua				
8. ja 9. luokka	78,1 (77,9–78,2), N=61 350	68,2 (67,8–68,5), N=9244	59,6 (58,9–60,3), N=3864	57,2 (56,5–57,9), N=4337
Pojat	79,9 (79,7–80,1), N=32 402	71,4 (70,7–72,1), N=2943	61,5 (59,9–63,1), N=1013	59,3 (57,6–61), N=1175
Tytöt	76 (75,8–76,2), N=28 843	66,6 (66,2–67,1), N=6283	59,1 (58,3–59,8), N=2842	56,4 (55,6–57,1), N=3153
Lukio	77,8 (77,6–78), N=32 552	70,1 (69,7–70,6), N=5455	63,8 (63–64,5), N=2393	61,6 (60,8–62,5), N=2258
Pojat	80 (79,8–80,3), N=14 606	72,5 (71,6–73,3), N=1573	66,2 (64,5–67,8), N=563	64,5 (62,6–66,4), N=508
Tytöt	76 (75,7–76,2), N=17 914	69,2 (68,7–69,7), N=3879	63 (62,1–63,9), N=1827	60,8 (59,9–61,7), N=1745
Ammatillinen oppilaitos	77,5 (77,3–77,8), N=17 382	68,2 (67,4–69), N=1997	62,2 (60,8–63,6), N=823	61,4 (60–62,7), N=998
Pojat	79,3 (78,9–79,7), N=11 024	70,4 (69–71,8), N=768	64,7 (61,9–67,4), N=259	63,8 (61,1–66,5), N=322
Tytöt	74,5 (74,1–74,9), N=6337	66,9 (65,8–67,9), N=1227	61 (59,4–62,6), N=561	60,3 (58,7–61,8), N=674
Nöyryyttänyt tai nolannut sinua				
8. ja 9. luokka	77 (76,8–77,1), N=68 208	65,3 (64,8–65,8), N=6164	56,7 (55,7–57,6), N=2219	54 (52,8–55,1), N=2175
Pojat	79,3 (79,1–79,5), N=34 530	69,1 (68,1–70), N=1776	58,9 (56,7–61,1), N=579	53,5 (50,9–56,1), N=636
Tytöt	74,6 (74,4–74,7), N=33 562	63,8 (63,3–64,4), N=4376	56 (54,9–57), N=1634	54,1 (53–55,3), N=1532
Lukio	76,7 (76,5–76,8), N=37 776	66 (65,4–66,7), N=2914	60,5 (59,3–61,7), N=1013	58,2 (56,8–59,6), N=912
Pojat	79,3 (79–79,5), N=16 043	69,1 (67,8–70,4), N=772	65 (62,1–67,9), N=221	60,3 (56,7–63,8), N=201
Tytöt	74,7 (74,5–75), N=21 699	65 (64,2–65,7), N=2137	59,2 (57,9–60,6), N=790	57,6 (56,1–59,2), N=709
Ammatillinen oppilaitos	76,7 (76,4–76,9), N=19 099	65 (63,9–66,1), N=1187	60,4 (58,5–62,3), N=447	58,7 (56,2–61,1), N=436
Pojat	78,8 (78,5–79,2), N=11 643	67,5 (65,5–69,5), N=412	64,7 (61–68,3), N=153	58,2 (53,4–63), N=148
Tytöt	73,3 (72,9–73,7), N=7433	63,7 (62,4–65), N=774	58,2 (56–60,5), N=292	59 (56,3–61,8), N=286
Uhannut hylätä tai jättää sinut yksin				
8. ja 9. luokka	75,9 (75,7–76), N=74 726	60,4 (59,5–61,3), N=2186	53,1 (51,3–54,9), N=857	48,3 (46,2–50,4), N=930
Pojat	78,9 (78,7–79,1), N=36 111	66,1 (64,5–67,8), N=664	52,8 (49,2–56,3), N=317	49,3 (45,5–53), N=396
Tytöt	73 (72,9–73,2), N=38 489	57,9 (56,9–58,9), N=1517	53,6 (51,6–55,6), N=535	47,5 (45,2–49,9), N=529
Lukio	75,9 (75,7–76), N=40 712	62,2 (61,1–63,3), N=1109	57,9 (55,7–60), N=418	55,2 (52,7–57,6), N=362
Pojat	78,9 (78,6–79,1), N=16 714	66,7 (64,6–68,8), N=311	64,3 (60–68,6), N=114	56,8 (51,1–62,4), N=90
Tytöt	73,8 (73,6–74), N=23 960	60,6 (59,3–61,9), N=795	55,4 (53–57,8), N=303	54,8 (52,1–57,5), N=271
Ammatillinen oppilaitos	76 (75,7–76,2), N=20 229	62,9 (61,1–64,7), N=514	58,9 (55,4–62,3), N=207	57,2 (53,4–61), N=219
Pojat	78,5 (78,1–78,8), N=11 950	65,9 (63,2–68,6), N=224	63,8 (58,1–69,4), N=90	62,1 (55,9–68,3), N=98
Tytöt	72,3 (71,9–72,7), N=8255	60,6 (58,3–63), N=289	55,2 (51–59,5), N=114	53,2 (48,7–57,8), N=121
Heittänyt, lyönyt tai potkinut esineitä (esim. paiskonut ovia)				
8. ja 9. luokka	76,4 (76,3–76,6), N=70 390	65,6 (65–66,2), N=4546	58,2 (57,1–59,3), N=1875	55,1 (53,8–56,3), N=1940
Pojat	79,2 (79–79,4), N=34 687	70,1 (69–71,1), N=1549	59,9 (57,6–62,1), N=594	56,5 (53,9–59), N=674
Tytöt	73,8 (73,6–74), N=35 583	63,3 (62,6–64), N=2990	57,6 (56,4–58,7), N=1277	54,3 (53–55,7), N=1258
Lukio	76,2 (76–76,4), N=38 829	67,1 (66,3–67,9), N=2175	62,2 (60,9–63,5), N=910	60,8 (59,3–62,4), N=702
Pojat	79 (78,8–79,3), N=16 164	70,9 (69,5–72,3), N=658	66,9 (64,2–69,6), N=241	64,7 (61,1–68,3), N=165
Tytöt	74,1 (73,9–74,4), N=22 627	65,5 (64,6–66,4), N=1516	60,5 (59,1–62), N=667	59,6 (57,9–61,3), N=535
Ammatillinen oppilaitos	76,2 (75,9–76,5), N=19 660	66,6 (65,2–68), N=760	61,3 (59–63,5), N=374	60,3 (57,7–62,9), N=379
Pojat	78,6 (78,3–79), N=11 738	69,4 (67,2–71,6), N=323	64,7 (60,8–68,6), N=147	62,1 (57,4–66,9), N=151
Tytöt	72,6 (72,2–73), N=7899	64,5 (62,7–66,2), N=435	59,1 (56,4–61,9), N=225	59,1 (56–62,2), N=227
Lukinnut sinut johonkin paikkaan				
8. ja 9. luokka	75,3 (75,2–75,4), N=77 130	60,8 (59–62,6), N=670	50,1 (46,7–53,4), N=367	46,3 (43,1–49,4), N=548
Pojat	78,6 (78,4–78,8), N=36 715	69,2 (66,1–72,3), N=247	50,9 (46,1–55,7), N=216	47,4 (43–51,9), N=321
Tytöt	72,3 (72,1–72,5), N=40 283	56 (53,8–58,1), N=419	49,7 (45,3–54,2), N=148	44,3 (40–48,5), N=224
Lukio	75,3 (75,1–75,4), N=42 274	61,5 (58,5–64,6), N=164	54,9 (47,2–62,6), N=58	56,3 (49,1–63,5), N=65
Pojat	78,5 (78,3–78,8), N=17 119	64,9 (59,3–70,4), N=56	64 (48,9–79), N=19	55,5 (43,1–67,9), N=30
Tytöt	73,1 (72,9–73,3), N=25 113	60,2 (56,6–63,8), N=107	50,5 (41,5–59,5), N=39	57 (48,3–65,7), N=35
Ammatillinen oppilaitos	75,5 (75,2–75,8), N=20 874	63,6 (59,5–67,6), N=133	61,4 (54–68,7), N=63	56,9 (49,2–64,5), N=85
Pojat	78,2 (77,9–78,6), N=12 190	68,1 (62,3–73,8), N=65	64,3 (53,8–74,9), N=40	59,3 (49,4 – 69,3), N=57
Tytöt	71,7 (71,3–72,1), N=8658	59,1 (53,3–64,8), N=66	56,2 (47,2–65,2), N=23	51,9 (39,9–63,84), N=28
Uhannut sinua väkivallalla				
8. ja 9. luokka	75,7 (75,5–75,8), N=75 149	61,4 (60,3–62,4), N=1745	53,2 (51,3–55,2), N=774	49 (46,8–51,1), N=875
Pojat	78,8 (78,6–79), N=36 035	66,3 (64,5–68,2), N=641	54,8 (51,3–58,2), N=337	50,2 (46,4–54,1), N=390
Tytöt	72,8 (72,6–73), N=38 985	58,5 (57,3–59,7), N=1100	52,4 (50,1–54,6), N=434	47,9 (45,5–50,3), N=480
Lukio	75,6 (75,4–75,8), N=41 230	64,8 (63,3–66,2), N=726	57,4 (54,9–59,9), N=304	57 (54,1–59,8), N=263
Pojat	78,7 (78,4–79), N=16 794	70,8 (68,5–73,2), N=236	61 (55,9–66,2), N=90	59,2 (52,8–65,6), N=69
Tytöt	73,5 (73,2–73,7), N=24 399	61,9 (60,1–63,7), N=487	55,8 (53–58,7), N=213	56,4 (53,3–59,5), N=193
Ammatillinen oppilaitos	75,7 (75,5–76), N=20 425	64,6 (62,3–66,8), N=346	59,4 (55,2–63,6), N=145	58 (53,7–62,3), N=174
Pojat	78,4 (78,1–78,8), N=11 975	67,1 (63,9–70,3), N=169	61,3 (54,4–68,3), N=71	59,1 (52,2–66,1), N=90
Tytöt	71,9 (71,5–72,3), N=8426	62,1 (59–65,2), N=176	57,7 (52,6–62,8), N=72	56,9 (51,7–62), N=83